

nesihle açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Minyatürlerden sadece peygamberlerin hâleli olduğu dikkati çekmektedir. Bu minyatürlü nüshanın faksimile neşri Kurt Holter'in kaleme aldığı inceleme yazısıyla birlikte 1968 yılında Şevket Rado'nun girişimleriyle İstanbul'da yapılmış, aynı nüshanın ikinci tıpkıbasımı ise Hans Suesseroth ve Julia Anita Babeluk'un girişimleri ve yine Holter'in tanıtım yazısıyla *Rosary of the Times* adıyla Avusturya'da gerçekleştirilmiştir (Graz 1981).

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zünun, II, 975; Flügel, *Handschriften*, II, 75, 89 vd., 99 vd.; *Osmanlı Müellifleri*, III, 52; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 217-218; II, 388; Özege, *Katalog*, IV, 1609; Babinger (Üçok), s. 78-79; K. Holter, *Subhatü-ahbâr Üzerine Birkaç Söz* (trc. Rikkat Kunt), İstanbul 1982; "Derviş Mehmet Efendi", *TA*, XIII, 111; Nuri Akbayer, "Derviş Mehmed Efendi", *TDEA*, II, 261.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

SÜBKÎ, Bahâeddin

(بهاء الدين السبكي)

Ebû Hâmid Bahâüddîn Ahmed b. Ali
b. Abdilkâfi es-Sübkî el-Mısıri
(ö. 773/1372)

Şâfiî fakihî.

20 Cemâziyelâhîr 719 (8 Ağustos 1319) tarihinde Kahire'de dünyaya geldi. İbn Hacer doğum tarihini 729 (1329) olarak vermekle birlikte 773 (1372) yılında elli dört yaşında vefat ettiğini kaydetmekte (*ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 224), dolayısıyla 719 yerine 729'un yanlışlıkla yazıldığı anlaşılmaktadır. İbnü'l-İmâd ise doğum tarihini 717 (1317) şeklinde belirtmektedir. Devrin ileri gelen âlim ve kadılarından biri olan ve Sübkî-i Kebîr olarak da bilinen Takıyyüddin es-Sübkî'nin büyük oğlu, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* müellifi Tâceddin es-Sübkî'nin ağabeyidir.

Bahâeddin es-Sübkî bir ulemâ ailesi içinde yetişti ve küçük yaşta hâfız oldu. Babasının yanında başladığı tahsilini dönemin Mısır ve Şam âlimlerinden tamamladı. En çok yararlandığı hocalarının başında Arap dili, meânî ve belâgat okuduğu Ebû Hayyân el-Endelüsî gelir. Takıyyüddin es-Sâîğ, Şehâbeddin Ahmed b. Ahmed el-Haccâr, İbnü'l-Kammâh, Mecdüddin ez-Zenkelûnî, Ali b. Ömer el-Vânî, Hatîb el-Kazvîni, Bedreddin İbn Cemâa, Ebû Temâm el-Cezerî ve Cemâleddin Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî diğer tanınmış hocalarıdır. Yirmi yaşına geldiğinde ünlü bir âlim oldu. Başta müderrislik ve müftülük

olmak üzere kadılık, kazaskerlik ve hatiplik gibi görevler üstlendi. Birçok medresede ders verdi. Babasının Dimaşk kadısı olması üzerine (1338-1355) onun yerine Kahire'de Mansûriyye Medresesi'nde on yedi yıl fıkıh okuttu. Dört mezhebe tahsis edilen Şeyhüniyye'de Şâfiî fıkıhını okutma görevi ona verildi. Ayrıca kazaskerlik ve Dârüladl müftülüğü yaptı (752/1351). Kardeşî Tâceddin es-Sübkî, Dimaşk kadılığından azledilince 763'te (1362) bir yıl istemeyerek bu görevi üstlendi, oradaki bazı medreselerde ders verdi. Daha sonra Kahire'ye döndü. Bunların yanı sıra İbn Tolun Camii'nde hatiplik yaparak vaaz ve irşad hizmetini sürdürdü. Birçok defa hacca gitti. Yetiştirdiği birçok talebe arasında kendisinden fıkıh okuyan *Hayâtü'l-hayevân* müellifi Kemâleddin ed-Demîrî ve Ebû Abdullah İzzeddin İbn Cemâa anılabilir. Sübkî 17 Receb 773 (24 Ocak 1372) tarihinde Mekke'de vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'ya defnedildi.

Eserleri. 1. *'Arûsü'l-efrâh fî şerhi Telhîşî'l-Miftâh*. Müellifin konuyla ilgili büyük birikimini yansıtan eser, Hatîb el-Kazvîni'nin meânî ve beyanla ilgili kitabı üzerine yazılan en güzel şerhlerden biri olup telifinden itibaren hem ders kitabı olarak okutulmuş hem üzerine hâşiye ve ta'likler yazılmıştır. Teftâzânî'nin *Muhtaşarü'l-Muṭavve'li* ve diğer bazı eserlerle birlikte basılmış (Bulak 1228; Kahire 1317-1319, 1348), daha sonra Halîl İbrâhîm Halîl tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.). Bu eser temel alınarak Sübkî'nin belâgat yönü üzerinde bazı çalışmalar yapılmış (bk. bibl.), Fâyize Abdülhamîd Fehmî de Ezher Üniversitesi'nde bir doktora tezinde (1993) eseri neşre hazırlamıştır. 2. *Tekmilâtü Şerhi'l-Minhâc*. Abdülkerîm er-Râfiî'nin Şâfiî fıkıhıyla ilgili *el-Muharrer* adlı eserinin Nevevî tarafından *Minhâcü't-tâlibîn* adıyla yapılan muhtasarı üzerine babası Takıyyüddin es-Sübkî'nin başlayıp talâk bahsine kadar getirdiği *el-İbtihâc* adlı şerhe yazılan tekmildir (*Keşfü'z-zünun*, II, 1873). 3. *Şerhu'l-Hâvi's-şagîr fi'l-fürû'*. Şâfiî âlimlerinden Abdülgaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvîni'nin meşhur eserine yazılan bir şerh olup tamamlanmamıştır (*a.g.e.*, I, 625; Brockelmann, *GAL*, I, 394). Eser *Ta'lik 'ale'l-Hâvi* şeklinde de kaydedilmiştir (Şevkânî, I, 81). 4. *Hediyetü'l-müsâfir ile'n-nûri's-sâfir*. Medine'de Ravza-i Mutahhara'da Hz. Peygamber'e övgü amacıyla yazılan bir kaside olup (*Hediyetü'l-ârifin*, I, 113; Brockelmann, *GAL*, II, 13), bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Ayasofya,

nr. 3819). 5. *Cem'ü't-tenâkuṣ (el-Münâ-kazât)*. Eserde Râfiî ve Nevevî'nin görüşleri arasındaki çelişkiler konu edilmiştir (*'Arûsü'l-efrâh*, neşredenin girişi, s. 27). 6. *Risâle fi fazli's-şulh beyne'l-müslimeyn* (İzmir Millî Ktp., nr. 7/1623, vr. 201-203). 7. *Tibyânü'l-ahkâm fî beyânı tahlîli'l-hâ'iz mine'l-ihrâm* (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 941, vr. 239-241). Sübkî'nin bunlardan başka *Şerhu Muhtaşarı İbnî'l-Hâcib*, ayn kelimesinin mânaları hakkında bir kasidesi ve Nil nehri hakkında bir manzumesi bulunmaktadır (*EP* [İng.], IX, 744).

BİBLİYOGRAFYA :

Bahâeddin es-Sübkî, *'Arûsü'l-efrâh fî şerhi Telhîşî'l-Miftâh* (nşr. Halîl İbrâhîm Halîl), Beyrut 1422/2001, neşredenin girişi, s. 14-28; Sübkî, *Tabakât*, VII, 79-80; İbn Râfiî, *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas - Beşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, II, 388; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 224-229; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-şâfiî*, I, 385; a.m.f., *en-Nücümü'z-zâhire*, XI, 121; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 246; Nuaymî, *ed-Dâris fî târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 366-367; *Keşfü'z-zünun*, I, 477, 625; II, 1845, 1873; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 226-227; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 81; Serkîs, *Mu'cem*, I, 638, 1002; II, 1983; Brockelmann, *GAL*, I, 394; II, 12-13; *Suppl.*, I, 680; II, 5; Muhammed es-Sâdık Hüseyin, *el-Beytû's-Sübkî*, Kahire 1948, s. 60-63; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 113; Abdülfettâh Lâşin, *el-Bahâ'ü's-Sübkî ve ârâ'ühü'l-belâgiyye ve'n-nakdiyye*, Kahire 1389/1978; M. Berekât Hamdî Ebû Ali, *eş-Sûretü'l-belâgiyye 'inde Bahâ'id-din es-Sübkî*, Amman 1403/1983; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmî'u's-şurûh ve'l-havâşî*, Ebûzabî 1425/2004, III, 1583; *Mu'cemü'l-maḥ-tûṭâtü'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Ânâ-tûli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], s. 160; Abdullah el-Merâgî, "Ebû Hâmid Bahâ'üddîn es-Sübkî", *ME*, XXII (1950), s. 507-509; J. Schacht - [C. E. Bosworth], "al-Subki", *EP* (İng.), IX, 743-744.

RECEP CİCİ

SÜBKÎ, Tâceddin

(تاج الدين السبكي)

Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb
b. Ali b. Abdilkâfi es-Sübkî
(ö. 771/1370)

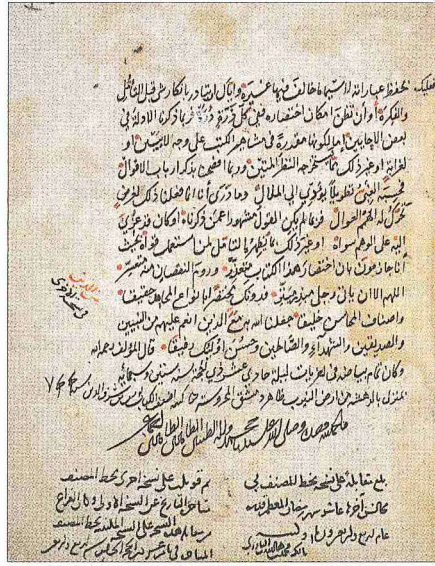
Şâfiî fakihî ve biyografi yazarı.

727 (1327) yılında Kahire'de dünyaya geldi. İbnü's-Sübkî diye de tanınır. Bazı kaynaklarda doğum tarihi 728 veya 729 olarak kaydedilirse de kendisinin öğrenimiyle ilgili olarak verdiği bilgiler ilk tarihi doğrulamaktadır. İlk eğitimi babası Takıyyüddin es-Sübkî'den aldı, küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi. Şam kâdilkudâtılığı görevine tayin edilen babasıyla birlikte 739'da (1338) Dimaşk'a gitti, orada birçok âlimden ders aldı. Tanınmış hocaları arasında

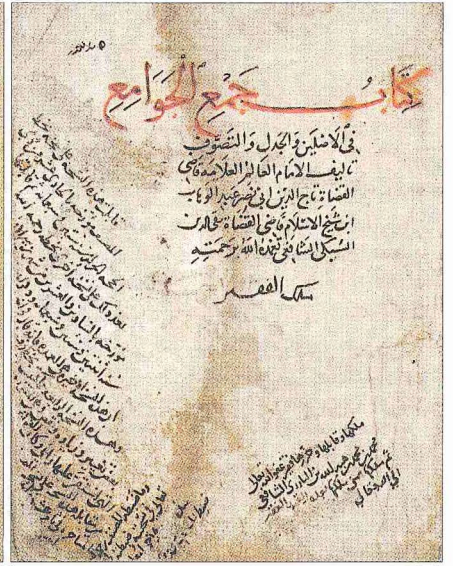
Zehebî, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Şemseddin İbnü'n-Nakîb, Şehâbeddin İbnü'l-Keyyâl, Zeynüddin İbn Teymiyye, Ebû Hayyân el-Endelüsî, İbn Nübâte el-Misrî, Bedreddin İbn Cemâa ve İbn Seyyidunnâs anılır. Yeteneği ve çalışması sayesinde daha on sekiz yaşında iken fetva icâzeti aldı. Fıkıh, hadis, tabakat, usûl-i fıkıh ve Arap dili alanlarında temayüz etti. İbn Sa'd el-Makdisî, Sübkî'nin kendilerinden semâ veya icâzet yoluyla hadis rivayet ettiği, on dokuz hanım 172 hocasına ait bir mu'cem derlemiş olup rivayet ettiği hadis külliyyatı onun bu konudaki geniş birikimini yansıtmaktadır (İbn Sa'd, *Mu'cem*, neşredenin girişi, s. 89-138). Azîziyye, el-Âdiliyye-tü'l-kübrâ, Gazzâliyye, Azrâviyye, eş-Şâmiyyetü'l-Berâniyye, eş-Şâmiyyetü'l-Cevvâniyye, Nâsiriyye, Emîniyye ve Eşrefiyye Dârülhadisî gibi Dimaşk medreselerinin birçoğunda ders veren Sübkî, Kahire'de İmam Şâfiî Camii, Şeyhûniyye Medresesi ve İbn Tolun Camii gibi kurumlarda hocalık yaptı. Öğrencileri arasında Firûzâbâdî, Şehâbeddin İbn Hicci, İbn Sened (Muhammed b. Mûsâ) el-Lahmî, Nâsirüddin İbn Aşâir el-Halebî ve İmrân b. İdrîs el-Kinânî gibi âlimler anılmaktadır.

Sübkî, 754'te (1353) Şam nâibi Emîr Alâeddin Ali b. Ali el-Mardîni'nin özel kâtipliğine tayin edildi. Babasının kadî nâibi olan ağabeyi Cemâleddin Hüseyin'in vefatı üzerine babasına bir süre niyâbet etti (755/1354) ve babasının isteği üzerine 756 yılı Rebîülevvel ayı sonlarında (Nisan 1355) bu göreve asaleten getirildi. 759 (1358) ve 763 (1362) yıllarında kısa aralıklarla iki defa azledildiği bu görevi vefatına kadar sürdürdü. 759'da el-Bimâristânü'n-Nûrî'ye nâzir oldu. Sübkî Dimaşk'ta vebadan öldü (7 Zilhicce 771 / 2 Temmuz 1370) ve Kâsiyûn'daki Sübkîler Türbesi'ne defnedildi. Kısa süren ömrüne rağmen birçok eser kaleme alan Tâceddin es-Sübkî eserleriyle ilim çevrelerinde geniş ilgi uyandırmış, bilhassa tarihçiliği ve usulcülüğüyle aile fertleri arasında temayüz etmiştir. Babasının başlayıp tamamlayamadığı bir kısım eserleri de o tamamlamış, bu sebeple baba ile oğulun bazı eserleri kimi zaman birbirine karıştırılmıştır.

Eserleri. 1. *Cem'u'l-cevâmi'** fî usûli'l-fıkıh. Daha önce fıkıh usulüne dair yazılan çok sayıda eserin başarılı bir şekilde özetlendiği kitapta plan ve muhteva bakımından Beyzâvî'nin *Minhâcü'l-vuşûl*'ünün etkisi görülür. Usulde Hanefî ve Şâfiî metotlarını birleştiren *Cem'u'l-cevâmi'* yüz yıllar boyunca medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, pek çok şerh, hâşiye ve

Tâceddin es-Sübkî'nin *Cem'u'l-cevâmi'* adlı eserinin unvan sayfasıyla son sayfası (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 380)

nazım çalışmasına konu olmuştur. Eserin çeşitli şerh ve hâşiyeleriyle birlikte birçok baskısı yapılmıştır (Kahire 1304, 1306, 1310). 2. *Men'u'l-mevânî** 'an Cem'i'l-cevâmi'. Müellifin *Cem'u'l-cevâmi'*e yönelik soruları cevaplandırmak suretiyle eserin anlaşılması zor yerlerini açıkladığı bir çalışma olup daha sonraki şârihler tarafından metnin lafızlarının tahlilinde sıkça kullanılmıştır (Kahire 1322; nşr. Saîd b. Ali Muhammed el-Humeyrî, Beyrut 1420/1999). Eserin birinci kısmı, Şemseddin Muhammed b. Muhammed el-Esedî el-Gazî'nin *el-Burûku'l-levâmî** *fî mâ evrade 'alâ Cem'i'l-cevâmi'* adıyla kaleme alıp müellife gönderdiği otuz üç soruya, ikinci kısmı Cemâleddin el-Horasânî'nin sorularına, üçüncü kısım da derste talebelerin sorduğu sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır. 3. *Ref'u'l-hâcib** 'an Muhtaşarı İbni'l-Hâcib. İbnü'l-Hâcib'in *Münteha's-sûl ve'l-emel fî 'ilmeyi'l-usûl ve'l-cedel* adlı eserine yazdığı şerhtir (nşr. Ali Muhammed Muavvez – Âdil Ahmed Abdülmevcûd, I-IV, Beyrut 1419/1999). 4. *el-İbhâc fî şerhi'l-Minhâc*. Kâdî Beyzâvî'nin *Minhâcü'l-vuşûl ilâ 'ilmi'l-usûl* adlı eseri üzerine babasının başlayıp "Vâcib" bölümüne kadar getirebildiği şerhi Tâceddin es-Sübkî tamamlamıştır (nşr. Şa'bân Muhammed İsmâil, I-III, Kahire 1401/1981; Beyrut 1404; nşr. Ahmed Cemâl ez-Zemzemî – Nûreddin Abdülcebbâr Sagîrî, I-VII, Dübey 1424/

2004). 5. *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali Muhammed Muavvez, I-II, Beyrut 1411/1991). Müellif genel olarak İslâm hukukundaki küllî kaideleri, benzer fikhî meseleler arasındaki ortak hükümleri ele aldığı bu eseri, babasının tavsiyesi üzerine alanındaki ilk çalışma kabul edilen İbnü'l-Vekîl'in aynı isimdeki eserini örnek olarak yazmıştır. 6. *Tabakâtü's-Şâfi'iyyetü'l-kübrâ** (I-VI, Kahire 1324, 1348; nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî – Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, I-X, Kahire 1383-1396/1964-1976, 1413/1992). Müellif önce küçük ve orta hacimde iki tabakat yazmış ve muhtevayı sürekli geliştirerek alanındaki en muhtevalı çalışma olan eserine son şeklini vermiştir. 7. *Mu'idü'n-nî'am ve mübîdû'n-nikâm* (nşr. D. W. Myhrman, London 1908; nşr. Muhammed Ali en-Necâr – Muhammed Ebû'l-Uyûn – Ebû Zeyd Şelebî, Kahire 1367/1948, 1413/1993; nşr. Ahmed Ubeydlî, Beyrut 1983; Beyrut 1407/1986). Maddî ve mânevî kazanım ve kayıpların sebeplerini araştıran Sübkî bu bağlamda siyasî ve idarî görevlerin yanı sıra toplumsal meslekleri saymakta, bu mevkî ve meslek sahiplerinin riyaset etmesi gereken hususları siyasetnâme ve hikemiyat tarzında ele almaktadır. Eser Oskar Rescher tarafından özet halinde Almanca'ya tercüme edilmiştir (İstanbul 1925). 8. *es-Seyfü'l-meşûr fî şerhi 'akidet Ebî Mansûr*. Risâle Arapça aslı ve Türkçe

çevirisiyle birlikte neşredilmiştir (M. Saim Yeprem, *Mâtürîdî'nin Akîde Risâlesi ve Şerhi*, İstanbul 1989, 2000). 9. *Kâ'ide fi'l-cerh ve't-ta'dîl ve kâ'ide fi'l-mü'errihîn* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Beyrut 1388/1968, 1400/1980, 1402/1982; Kahire 1398/1978, 1404/1984).

Sübkî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *et-Tevşîh 'ale't-Tenbîh ve'l-Minhâc ve't-Taşhîh* (Nevevî'nin *Taşhîhu't-Tenbîh* adlı eseri üzerine yazılmış olup *Tevşîhu't-Taşhîh* adıyla da anılır), *Tersîhu't-Tevşîh fi tercihi't-taşhîh* (babasının *Tevşîhu't-taşhîh fi şerhi'l-Minhâc* adlı eserinin tekmiyesidir), *Tercîhu Taşhîhi'l-hilâf* (Nevevî'nin fıkıh eserlerindeki hataları düzelten recez tarzında yazılmış 1600 beyitlik bir eserdir), *Kavâ'idü'd-dîn ve 'umdetü'l-muvahhîdîn, el-Kaşidetü'n-nûniyye fi'l-'akîde, Kaşide ma'a elgâz fi 'ilmi'n-naḥv, Şalâtü's-şüfiyye, et-Ta'likâ fi uşûli'l-fıkh, Tabakâtü's-Şâfi'iyyeti's-sugrâ, Tabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-vüştâ, Evḍahu'l-mesâlik fi'l-menâsik* (eserlerinin bir listesi ve yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 108-110; *Suppl.*, II, 105-107; İbn Sa'd el-Makdisî, neşredenin girişi, s. 50-54).

Sübkî çeşitli yönleriyle modern dönem çalışmalarına konu olmuştur: Muhammed Abdülmün'im Ali Mütcevellî, *İctihâdâtü İbni's-Sübkî ve mülâhazâtühü 'alâ mâ sebaḳa bihî min mebâhişi'l-mecâzi'l-mürsel* (baskı yeri yok, 1997); Abdurrahman en-Nahlâvî, *el-İşlâhu't-terbevî ve'l-ictimâ'î ve's-siyâsî min hilâli'l-mebâdi' ve'l-itticâhâtü't-terbeviyye 'inde't-Tâc es-Sübkî: Dirâse terbeviyye tahlîliyye mevzû'iyye* (Beyrut-Dimaşk 1988); Hasan Sâlih, "en-Nazar fi't-terbiye 'inde's-Sübkî" (*el-Fikrû'l-'Arabî*, III/21 [Trablus 1981], s. 114-121).

BİBLİYOGRAFYA :

Tâceddin es-Sübkî, *Men'ü'l-mevânî 'an Cem'i'l-cevâmi' fi uşûli'l-fıkh* (nşr. Saîd b. Ali Muhammed el-Humeyrî), Beyrut 1420/1999, neşredenin girişi, s. 15-64; İbn Sa'd el-Makdisî, *Mu'cemü's-yûḥî't-Tâc es-Sübkî* (nşr. Hasan b. Muhammed Âyt Bel'îd), Beyrut 1425/2004, neşredenin girişi, s. 27-66, 89-138; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Ali M. Ömer), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), II, 177-179; İbn Hacer, *ed-Düerü'l-kâmine*, II, 425-428; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hase-nî), Kahire 1988, I, 37-38; *Keşfü'z-zunûn*, I, 399, 507, 595-597; II, 1099-1101, 1855, 1869; Serkis, *Mu'cem*, I, 1002-1004; Brockelmann, *GAL*, II, 108-110; *Suppl.*, II, 105-107; M. Sâdik Hüseyin, *el-Beytû's-Sübkî*, Kahire 1948, s. 13-16; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihîne'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 199-202; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 419; II, 907, 1037-1038; Abdurrahman en-Nahlâvî, "et-

Tâcû's-Sübkî: İhtimâmâtühü't-terbeviyye", *Min a'lâmi't-terbiyeti'l-'Arabîyyeti'l-İslâmiyye*, Riyad 1409/1989, s. 89-119; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihîn*, Beyrut 1993, IV, 81-83; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'u's-şûrûḥ ve'l-havâşî*, Ebûzabî 1425/2004, I, 654; II, 758-769, 1211; III, 1583, 1911, 1935, 2058; *Mu'cemü'l-maḥtûṭâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbûl ve Ânâṭûlî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 868-869.

BİLAL AYBAKAN

İtikadî Görüşleri. Fakih olarak yetişip kadılık görevi sebebiyle pratik konularla yoğun biçimde ilgilenen Tâceddin es-Sübkî, *es-Seyfû'l-meşhûr* ve *el-Kaşidetü'n-nûniyye* adlı eserlerinde inanç konularıyla da meşgul olmuştur. Diğer eserleri dikkate alındığında Sübkî'nin bir Eş'arî / Şâfiî savunucusu olduğu görülür. *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* adlı eserine iman meselesiyle başlaması ve bu konuda Eş'arîler'in bid'at fırkalarından farkını göstermeye çalışması, ayrıca özellikle Selçuklular döneminde Hanefîler'le Eş'arîler ve Hanbelîler'le Eş'arîler arasında cereyan eden tartışmalara Eş'ariyye lehinde savunmacı bir yaklaşım içinde yer ayırması onun bu yönünü ortaya koyar. *es-Seyfû'l-meşhûr* adlı akaid şerhi de bu noktadan bakıldığında Hanefî kamuoyuna ve yöneticilerine karşı bir Eş'arî mezhebi müdafaası olarak değerlendirilebilir. Eserin başında yer alan, "Biz Eş'arî topluluğunun akidesi Hanefî topluluğunun akidesidir" şeklindeki ifadesi de bu yaklaşımını destekler mahiyettedir. Onun her ihtilâflı meselede Eş'arîler'in haklılığına vurgu yapması ve mensubiyetini sürekli dile getirmesi ayrıca kaydedilmelidir. Bu açıdan Sübkî'nin *es-Seyfû'l-meşhûr* ve *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* adlı eserleri, Kuşeyrî'nin *Şikâyetü Ehli's-sünne* ve İbn Asâkir'in *Tebyînü kezîbi'l-müfterî* adlı eserleriyle benzerlik gösterir.

Öte yandan Tâceddin es-Sübkî'nin Mâtürîdîliği bir mezhep niteliğinde görmemesi, Eş'arîliğin karşısına itikadî mezhep olarak Hanefîliği koyması ve Hanefîler'le Eş'arîler arasında ihtilâflı olan hususları öne çıkarması dikkat çekicidir (*es-Seyfû'l-meşhûr*, s. 23, 27, 41, 43). Bu doğrultuda bilgi elde etme yolları, âlemin hudûsu, Allah'ın sıfatları, peygamberlik, âhiret ve melek inancı gibi temel konularda geleneksel bilgileri zikretmekle yetinir. Buna karşılık Hanefîler'le Eş'arîler'in ihtilâf ettiği tâli hususlarda eserlerinde hem titizlik hem de konunun hacminde genişleme görülür. Ancak müellif ihtilâflı meseleleri tekvîn-mükevven, mushaflarda yazılı lafızların Allah'ın kelâmı olup olmaması, kesb, tekli'f-i mâ lâ yutâk, mukallidin imanı ve imanda

istisna gibi meselelerle sınırlı tutar. *el-Kaşidetü'n-nûniyye*'sinde de Hanefîler'le Eş'arîler arasında altı meselede ihtilâf bulunduğunu, Tahâvî'nin akîde risâlesi söz konusu olduğunda ise bunun üç meseleye indiğini söyler (*Tabakât*, II, 267). Halbuki Abdurrahim Şeyhzâde bu iki mezhep arasındaki ihtilâfları kırk (*Naẓmü'l-ferâ'id*, s. 3-59), Beyâzîzâde Ahmed Efendi elli (*İşârâtü'l-merâm*, s. 53-56) ve Mütercim Âsım Efendi yetmiş üç (*Merahu'l-meâlî*, s. 15-18) olarak tesbit eder.

Tekvîn-mükevven meselesini ilk ihtilâf konusu diye gören Sübkî, Eş'arîler'in fiilî sıfatları hâdis saydıklarını, bu sebeple yaratmak, rızık vermek, adaletli olmak gibi fiillerden dolayı Allah'ın hâlik, râzık ve âdil sıfatlarını da yaratılmış (hâdis) kabul ettiklerini söyler. Hanefîler, her ne kadar Allah'ın âlemi ve içindekileri belli bir zaman diliminde yarattığı görüşünde olsalar da ezelde O'nun kemal mertebesinde hâlik olduğunu kabul eder. Nitekim bir kâtip fiilen yazı yazmasa bile bu sıfatın sahibi olarak görülür. İki tarafı uzlaştırmaya çalışan Sübkî'ye göre tekvîn sıfatı kudret dahilinde mükevvenle birlikte düşünüldüğünde hâdis olur. Ancak yaratmada müessir sıfat şeklinde düşünüldürse bu kudretin kendisidir, artık onun kadîm oluşunda ihtilâf yoktur. Allah'ın hâlik isminin mecazi veya hakiki olması ise kelâmın konusu değil bir dil bilimi problemidir (*es-Seyfû'l-meşhûr*, s. 23-25).

Eş'arî'nin, "Mushaflarda yazılı lafızlar Allah'ın kelâmı değil onu ifade eden ibarelerdir" şeklindeki telakkisi Sübkî'nin zikrettiği ikinci ihtilâftır. Ona göre Eş'arî böyle bir görüş ileri sürmemiştir. Mezhebin önemli isimlerinden Bâkîllânî'nin ifadesi, "Allah'ın ezeli kelâmı dillerimizde okunan, zihinlerimizde ezberlenen, kulaklarımızda duyulan ve mushaflarda yazılandır; ancak ilâhî kelâm bunların hiçbirine hulûl etmez; okuyan ve okunanlar mahlûktur" şeklindedir. Esasen Ebû Hanîfe'nin kanaati de bu doğrultudadır (*a.g.e.*, s. 26-27). İnsanın iradesi konusunda Ebû Hanîfe'nin Mu'tezile ile Cebriyye arasında orta yolu ifade eden görüşü Sübkî'ye göre Eş'arî'nin kesb anlayışı ile uyusmaktadır. İki mezhep arasındaki farklılık, Hanefîler'in insanın iradesini hayrı da şerri de kapsayacak biçimde görmelerine karşılık Eş'arîler'in iradenin tek yönlü işlediğini kabul etmeleridir. Hanefîler'e göre kul terherine bağlı olarak, Eş'arîler'e göre ise fiilin elinde gerçekleşmesi yani kesbi sebebiyle sevabı veya cezayı hak eder. Sübkî bu durumda bile aradaki ihtilâfın lafzî olmaktan öte bir